

Demokratiets sikkerhetsventil.

Utenfor Olje- og energidepartement kan man nå se et skoleeksempel på sivil ulydighet brukt som et effektivt, fredfullt og legitimt demokratisk virkemiddel. Samtidig risikerer demonstrantene stive bøter. I går var spørsmålet oppe i Høyesterett i en lignende sak om bøtelegging av demonstranter. Fosen-aksjonen viser at aksjonistene bør anses som demokratiske aktører, ikke straffes.

Forrige torsdag satte ungdommer fra Norske Samers Riksforbund Nuorat og Natur og Ungdom seg ned i resepsjonen til Olje- og energidepartementet (OED), med krav om å fjerne vindmøllene på Fosen. Natt til mandag ble demonstrantene båret ut av politiet. De har fortsatt aksjonen ved å lenke seg fast utenfor inngangen til OED og flere andre departementer. Mange av aksjonistene er blitt båret bort og vil bli anmeldt. I går trappet politiet opp sin virkemiddelbruk, og begynte å arrestere demonstranter.

Aksjonen er velorganisert, virkningsfull og, ikke minst, fredelig. Uansett hva man mener om Fosen-saken, kan de som har gått forbi OED vanskelig ha latt være å la seg imponere over den kraften, tydeligheten og overbevisningen som aksjonistene formidler budskapet med.

Aksjonen virker også å være nødvendig . Reindriftssamene på Fosen har i ti år kjempet for sine rettigheter innenfor rettssystemets rammer. Der vant de frem: Høyesterett har fastslått at vindkraftverkene medfører en krenkelse av menneskerettighetene. Det viser seg imidlertid at en dom fra landets øverste domstol ikke er tilstrekkelig til å få regjeringen i handling og sikre reindriftssamenes rettigheter.

Derfor er et annet demokratisk virkemiddel tatt i bruk: ytrings- og demonstrasjonsfriheten, herunder sivil ulydighet. Det har vært en suksess – oppmerksomheten rundt saken har eksplodert. Ikke fordi det har vært noen utvikling i saken, men som følge av aksjonen. Politikere krever at regjeringen handler, ene og alene på grunn ungdommene i OED. Også olje- og energiminister Terje Aasland anerkjenner aksjonens demokratiske verdi. Likevel kan aksjonistene, ifølge politiets innsatsleder, regne med å bli straffet med høye bøter.

I fjor ble aksjonister fra Extinction Rebellion bøtelagt for ikke å etterkomme politiets pålegg om å fjerne seg i forbindelse med en fredelig demonstrasjon i Helse- og omsorgsdepartementets lokaler. For dette tilfellet uttalte lagmannsretten at boten burde settes med utgangspunkt i politiets normalsats på 8000 kroner. Saken ble i går behandlet av Høyesterett. Avgjørelsen, som trolig vil komme i løpet av et par uker, vil ha stor betydning for Fosen-aksjonistenes sak. Jeg mener det vil være i tråd med menneskerettighetene om demonstrantene frikjennes.

Så lenge en demonstrasjon er fredelig, er den beskyttet av ytrings- og demonstrasjonsfriheten, også om man bryter regler. Dette betyr ikke at man aldri kan straffes for lovbruddene, men at straff krever en særlig begrunnelse. Grunnen er at ytrings- og demonstrasjonsfriheten er grunnleggende i et demokratisk samfunn, og sivil ulydighet er en legitim utøvelse av denne rettigheten.

Selv om man ikke straffer denne typen aksjoner, står ikke politiet uten virkemidler til å ivareta sikkerhet, ro og orden. Dersom aksjonene er særlig forstyrrende for trafikk eller viktige samfunnsfunksjoner, eller om de setter liv og helse i fare, kan politiet gripe inn og løse opp aksjonen med makt og demonstrantene innbringes om nødvendig. Som advokatene Maria Hessen Jacobsen og Olaf Halvorsen Rønning har påpekt, fremstår det usikkert om fjerning og arrestasjon i denne saken er tilstrekkelig begrunnet. Spørsmålet er uansett om man i tillegg til disse inngrepene, skal straffe demonstrantene med bøter.

Aksjoner som den som pågår utenfor OED – som er fredelige, angår et viktig politisk spørsmål og ikke forårsaker fare for liv og helse eller store forstyrrelser – bør ikke straffes. Dette er aksjoner som gagnar demokratiet vårt.

Man kan synes at dette er å komplisere et enkelt spørsmål – demonstranter bryter reglene og må tåle konsekvensene. Jeg tviler heller ikke på at aksjonistene er forberedt på de straffereaksjonene som kan komme.

Likevel bør man spørre seg om vi som samfunn er tjent med å straffe slike aksjoner. Høye bøter til demonstrantene signaliserer at aksjonen er uønsket. Rent faktisk fører det til at slik utnyttelse av demonstrasjonsfriheten gjøres utilgjengelig for personer uten økonomiske muskler. Det gir det som kalles en «chilling effect» – det fører til færre aksjoner og mindre bruk av ytringsfriheten.

Mange vil mene at det er fornuftig å kjøle ned bruken av sivil ulydighet og argumenterer gjerne med at dette ligger utenfor de «demokratiske spillereglene». I Fosen-saken har man imidlertid gått «tjenestevei» via domstolene og vunnet frem, til liten nytte. Dette svekker det samiske samfunnets tillit til våre demokratiske institusjoner og prosesser.

Da er det godt at demokratiet rommer flere måter å bli hørt. For 42 år siden brukte aksjonistene i Stilla sivil ulydighet mot utbyggingen av Alta-vassdraget, og det førte til omfattende reformer og anerkjennelse av samiske rettigheter. Ungdommene utenfor OED viser oss igjen hvorfor vi trenger slike virkemidler, og de utnytter dem på en måte vi som medborgere kan være stolte av. Det bør de ikke straffes for.